

Een frisse blik van buitenaf

Clien Wintzen

Zelf heb ik nooit voor een klas gestaan en weet dus vrijwel niks van lesgeven. Nog minder weet ik van natuurkunde. Wel heb ik eindeloos veel uren op scholen doorgebracht. Eerst vijftien jaar geheel onvrijwillig als leerling. Daarna als student. Aan de UvA ben ik niet verder gekomen dan mijn propedeuse Communicatiewetenschappen. Vervolgens heb ik een opleiding tot Art Director gedaan, dat is kort gezegd reclame en vormgeving. Dat vond ik al een stuk beter, maar ook niet je-van-het.

Na het hebben van een klein bedrijfje in concept en vormgeving ben ik uiteindelijk eigenaar van een school geworden. Dit was een particuliere beroepsopleiding voor digitale – toegepaste – kunst in San Francisco. Deze beelden geven hopelijk aan dat het een vrij unieke school was. Deze school heb ik op mijn 28^e noodgedwongen overgenomen toen mijn vader plotseling overleed. En ik kan u vertellen, het overnemen van een relatief groot bedrijf met gemiddeld 750 studenten en 120 medewerkers, zonder enige voorbereiding of kennis, is de beste en snelste leerschool die ik heb gehad. Dat is nog eens wat je noemt ‘hands-on’.

Uiteindelijk heb ik deze school verkocht. Maar mijn avontuur in San Francisco is niet de reden dat ik hier sta, of althans maar deels.

Want zelf ben ik van het vwo gekomen met het gevoel dat ik een teleurstelling ben. Mijn rapporten vertelden mij letterlijk dat ik boven gemiddeld potentieel heb, maar dat mijn resultaten veelal *teleurstellend* waren. “Snel afgeleid, leest haar stukken niet goed”. Mijn cijfers, voor vrijwel alle vakken, van Nederlands en tekenen tot wiskunde en scheikunde, variëren van vieren tot negens en tienens, en verschilden vooral per docent. Ik heb ook altijd een groot verschil ervaren tussen docenten die hun vak interessant vonden en docenten die hun vak ook nog *leuk* vonden.

Wat mij mateloos frustrert is dat iedereen over het hoofd zag dat ik dyslectisch ben. En daarmee overduidelijk op een andere manier mijn informatie verwerk en dus op een andere manier leer. Voor mezelf kon ik nog net met deze frustratie leven. Echter, toen ik zag dat mijn eigen studenten met dezelfde onzekerheid van school kwamen ben ik me kwaad gaan maken om uit vinden hoe het in primair en secundair onderwijs ook anders kan, want ik zag ook dat mijn leerlingen bij ons op school opbloeiden van de andere manieren van lesgeven, en dat was een behoorlijk pittige en technische opleiding.

Ik ben op zoek gegaan naar scholen die al langere tijd meer ruimte bieden voor verschillende soorten van leren en met name ook bredere vormen van leren. Gericht op een wat holistischer mensbeeld. En hier heb ik een fotoboek over gemaakt.

Ik heb in vijf verschillende landen zes scholen bezocht, samen met fotograaf Tony Docekal. Ik heb vele mensen geïnterviewd, van experts over een bepaalde stroming tot oprichters van scholen tot docenten, leerlingen en ouders.

Om te beginnen heb ik alle zes de scholen geselecteerd omdat ze totaal verschillende benaderingen hebben, maar uiteindelijk moet ik concluderen dat ze vooral heel veel overeenkomsten hebben en dat is eigenlijk alleen maar een goed teken, denk ik. Bij meerdere van deze scholen die ik bezocht zijn de tranen me in de ogen gesprongen. Omdat ik voelde wat een fijne sfeer er hing, omdat kinderen vrij mochten bewegen en omdat ik bovenal blij en betrokken kinderen zag, die stevig in hun vel zaten. Dat is niet hoe ik school ken.

Ik zal u een overzicht geven van de scholen waar ik ben geweest:

- Analy High School in Amerika, voor *Maker Space* – ik zal zo uitgebreider ingaan op wat dat inhoudt. Leeftijd 14-18.
- Casa Bilingual Montessori in Pijnacker, voor Montessori-onderwijs. Leeftijd 3-12 (inmiddels 0-12).
- Green School op Bali, voor zijn toewijding aan duurzaamheid. Leeftijd 3-18. Dit is de enige privé-school in mijn boek. Alle andere scholen vallen binnen het publieke systeem en daarmee binnen publieke financiering en regels van de overheid. Green School moet overigens ook aan vrij veel regels voldoen, waar ze heel creatief mee om zijn gegaan.
- Vesala in Finland, omdat dat land voor zijn onderwijs zo in de spotlights staat. Leeftijd 7-16.
- High Tech High in Amerika, voor zijn projectmatige leerstijl. Leeftijd 5-18.
- Resen Forest School in Denemarken, waar kinderen de hele dag buiten zijn – in de zon, regen of sneeuw. Leeftijd 3-6.

Analy High School, Amerika – leeftijd 14-18

Een vrij traditionele prestatieschool. Echter, wat ze gedaan hebben is hun dagen en lesuren iets anders opbreken, waardoor ze binnen dezelfde schooltijd ruimte hebben voor een scala aan keuzevakken. Eén van de dingen waar ze bekend om staan is hun *Maker Space*. Hier komt techniek en handwerk samen. Het gaat voor een deel ook over robotica, maar het begint heel laagdrempelig. Of zoals de oprichter van de Maker Movement, Dale Dougherty zelf zegt: “Het is niet bedoeld als vak apart maar juist als de kruising waarop verschillende disciplines, hoofd en handen elkaar ontmoeten, waardoor je op beide fronten weer op andere ideeën komt.”

Wat ook echt bijzonder is op deze school is dat deze in een landbouwgebied staat en dat ze een landbouwtraject hebben. Ze hebben een mini-wijngaard en een heel klein boerderijtje waar de leerlingen zelf dieren houden. Ze maken dit traject nu meer academisch, vakken zoals scheikunde worden toegevoegd. De schoolleider zegt hierover: “Je kunt denken dat dit traject nu moeilijker wordt omdat er exacte vakken aan toegevoegd worden, maar tegelijkertijd worden exacte vakken makkelijker te begrijpen door ze hands-on of direct toepasbaar te maken”.

Leerling Kaitlyn (op de foto met schaap) zegt hierover: “Het is absoluut een stuk boeiender dan gewoon een biologieles.” De toepasbaarheid maakt het tastbaarder.

Casa Montessori, Pijnacker – leeftijd 0-12

In mijn boek interview ik neuropsycholoog Steve Hughes die mij uitlegt hoe montessori goed aansluit bij de hersenontwikkeling van kinderen. Een van de redenen dat ik contact heb opgenomen met Steve is een lezing die ik online zag. Ik raad u van harte aan op vimeo zijn lezingen te kijken over onderwijs en neuropsychologie.

Wat mij greep was onder andere dit beeld (zie raar beeld van poppetje met grote handen): hoe ons brein ons lichaam ziet! Met een zeer grote focus op de handen en alle sensoren! Dit is het beeld vanuit ons motorische deel van de cortex.

Geen wonder dat Montessori zo gericht is op doen en motoriek. Steve legt uit dat we in de maatschappij en op school zijn gaan geloven dat denken het hoogste goed is, maar onze hersenen zijn niet uitsluitend gemaakt om te kunnen denken. In realiteit zijn onze hersenen er primair om ons lichaam te bewegen. En heel kort door de bocht uitgelegd is het zo dat je uiteindelijk uitsluitend leert van doen, van ervaren en *alleen* als je gemotiveerd bent.

Het ontwikkelen van het menselijk brein volgt een natuurlijke gang van zaken en Montessori volgt dit pad. Dat begint met de motorische en sensorische ontwikkeling, daarom zie je veel kinderen huishoudelijke klusjes doen, zoals hier (foto's van kinderen met een emmer en een

wasrekje, met een zaagje en in de keuken).

Verder gaat Montessori ervan uit dat elk mens op een ander moment klaar is om bepaalde dingen te leren en biedt hier ruimte voor. Zoals het feit dat kinderen allemaal op een ander moment klaar zijn om te leren lezen. Dit varieert tussen de leeftijd 3 en 8, als ik me niet vergis. Niet klokslag op 6 jaar dus.

Bij Montessori mogen kinderen zelf kiezen wat ze doen. U ziet het hier, het ene kind is binnen een cijfer-taakje aan het doen, de anderen “spelen” buiten. Vrijheid blijheid, maar met een zeer uitgemeten kader er omheen. Kinderen mogen alles kiezen, maar wel kiezen tussen alles wat de school aanbiedt. Keuze is een heel belangrijk element van gemotiveerd leren. Ook is Montessori bekend om zijn “materiële abstractie”. Materialen waarmee veel abstracte dingen al heel duidelijk worden. Zoals materialen voor wiskunde waarbij je ziet dat twee driehoeken een rechthoek maken. De materialen waardoor je al jong kunt leren wat pi is, en ook al wat massa is.

Green School, Bali – leeftijd 3-18

Wat ik bij Green School zag is me wellicht het meest bijgebleven van alles wat ik gezien heb. Zoals zij Middle School benaderen is wat mij betreft ground breaking en tegelijk zo simpel. In Middle School, als de leerlingen net in de pubertijd komen, hebben ze besloten ze intellectueel even met rust te laten. Er wordt hier veel ruimte geboden voor het feit dat deze kinderen zich lichamelijk en sociaal aan het ontwikkelen zijn. Dus de projecten zijn hier veelal heel praktisch en in groepsverband. “Ga eerst maar eens leren hoe je kunt samenwerken, wat gezonde en ongezonde relaties zijn en hoe je daarmee omgaat. Want als je dat onder de knie hebt sta je ook veel steviger voor de intellectuele uitdaging van High School”, is wat zij hierover zeggen.

De meeste opdrachten die kinderen van alle leeftijden doen zijn echt. Zo ziet u hier een meisje dat een biodieselmotor gebouwd heeft, samen met twee andere leerlingen. Ze maken ook zelf de biodiesel van olie uit cafés en restaurants.

Maar er is ook een traject waarin organisaties van buiten de school hun probleem mogen pitchen, en wat de kinderen dan in een project mogen oplossen. Zo was er een groep die een kunstmatig koraalrif moest gaan maken, en dat hebben ze gedaan. Samen mogen ze met hun mentor bepalen voor welke vakken ze credits kunnen krijgen. Ik gok dat natuurkunde er daar best één van kan zijn. Samen met hun leraren hebben ze het stuk koraal vanaf scratch ontworpen en gemaakt.

En nu kunt u denken: “Ja hallo, wij gaan hier geen koraalrif maken”, want dit is tenslotte Bali niet. Maar u kunt ook denken: “Ja, wat zijn er eigenlijk veel dagelijkse problemen die opgelost moeten worden waar natuurkunde bij komt kijken.” En wat een openbaring om daar zulke jonge mensen serieus aan mee te laten werken. Het is niet voor niks dat ook hier een leerling zegt: “We leren dingen die we ook daadwerkelijk gaan toepassen. En niet alleen voor een examen. Want ik ben werkelijk alles vergeten wat ik ooit voor een examen heb moeten leren.”

Vesala Comprehensive School, Finland – leeftijd 7-16

Kent u de organisatie hundred.org? Daar moet u even een aantekening van maken, want op hun website staan vele voorbeelden van vernieuwend onderwijs wereldwijd en kunt ook zoeken op verschillende termen.

Deze organisatie is opgericht door Saku, en hij zei ooit tegen mij: “Ja, jij bent Nederlands. Ik zal je er maar op voorbereiden dat je waarschijnlijk teleurgesteld zult zijn, want als Finnen kijken wij juist vaak naar Nederland voor vernieuwend onderwijs.” Het viel me alles mee, maar ik begrijp best wat hij bedoelt: we doen op bepaalde fronten niet onder voor Finland, eerlijk gezegd.

In Finland sprak ik deze twee vrouwen. De linker is Anneli Rautiainen. Het Finse Ministerie van Onderwijs heeft een afdeling specifiek voor onderwijsvernieuwing, en zij is daar het hoofd van. Naast haar zit Anni, zij doet de opleiding tot docent. Dit zijn moeder en dochter. Een van de belangrijkste dingen die Anni zei was: “We geven op school de voorkeur aan problemen waar kinderen in het echte leven mee te maken hebben boven het inprenten of doen van iets omdat het van de leraar moet. Als er geen connectie is met het echte leven, waarom zou je dan de moeite doen?” Er is in Finland geen standaardisatie, dus leren gebeurt authentiek, zonder te sturen op een gestandaardiseerd doel. Wat een verademing, vindt u niet? Docente Suaad legt ons uit hoe ze recentelijk zijn afgestapt van cijfers geven en zijn overgestapt op verbale beoordelingen. Dat wil dus niet zeggen dat je geen beoordeling krijgt, je beoordeling wordt alleen beter genuanceerd en er wordt uitgelegd waar de leerling vooruitgang maakt en waar hij/zij nog hulp nodig heeft. Ze geven pas in de laatste twee jaar weer cijfers, alleen omdat het nodig is voor hun vervolgopleiding. Deze school heeft een heel grote kas met eindeloos veel flora en fauna. Veel kinderen komen om deze reden op de school af, in het bijzonder om hun *Nature and Science* traject. Ook hier combineren ze praktische en abstracte vakken, om dezelfde reden als bij Analy High School om het abstracte toepasbaar en meer tastbaar te maken. Om in het *Nature en Science* traject te komen moet je een examen doen. Dit examen is niet gebaseerd op curriculum of hoe goed iemand leert, maar op interesse en kwaliteiten.

High Tech High, San Diego – leeftijd 5-18

Zoals u waarschijnlijk al weet gaat projectmatig leren over het samenbrengen van verschillende vakken door middel van een project. Een voorbeeld uit het vak Math/Science: de leerlingen hebben een mini-achtbaan voor knikkers gebouwd. Voor dit project hebben ze moeten leren over massa, hoogte, snelheid en hoe dat allemaal samenwerkt. Ze zijn hiervoor naar een pretpark geweest om een echte achtbaan in werking te zien. Ze hebben moeten leren solderen en moesten uitvogelen hoe al hun individuele onderdelen op elkaar aan konden sluiten. De leerlingen zijn hiervoor beoordeeld op hun berekeningen, hoe goed de achtbaan daadwerkelijk werkte en een digitaal portfolio.

Eindprojecten worden altijd tentoongesteld in de publieke hallen of andersoortige projecten worden daadwerkelijk in gebruik genomen. Daardoor hebben leerlingen altijd een doel waarvoor ze het maken.

Ik sprak oud-leerling Alex. Ook hij vertelt dat het projectmatige hem erg geholpen heeft omdat hij hier de samenhang tussen vakken zag, dat bijvoorbeeld wiskunde niet gewoon een vak in een vacuüm is, maar ook toepassingen heeft. Een van de dingen die mij het meest geraakt heeft, is dat zijn favoriete project was waar de docent net zo goed aan het leren was als de leerlingen. Ze moesten hun eigen foto's ontwikkelen. De docent had dit ook nog nooit gedaan. Hij had scheikunde gestudeerd, maar had dit simpelweg nooit eerder gedaan in zijn leven. Omdat ze het werkelijk met zijn allen aan het uitzoeken waren, is het hem het meeste bijgebleven – omdat het authentiek was. Hij vertelde dat hij het nooit leuk gevonden heeft om proefjes te doen in de les waarvan je weet wat de uitkomst moet zijn. Hij zegt hierover: “Waarom zou je dat doen? Op die manier is het slechts een gelegenheid om het verkeerd te doen.” En ik denk dat hij een goed punt maakt.

Hij bevestigt wat Steve Hughes zegt: dat het behoud van informatie beter is als je emotioneel of persoonlijk geïnvesteerd hebt in iets. Hij gelooft heilig in projectmatig leren, maar dan moet je wel accepteren dat je niet *alles* leert, vergeleken met de traditionele manier van kennis overdragen.

Resen Forest School, Denemarken – leeftijd 3-6

Het bos wat u rechtsboven op de foto ziet is de school. En kinderen leren vrijwel uitsluitend in

en van de natuur. Er is wel een gebouwtje met een houtkacheltje voor als de kinderen rond twee uur 's middags bij min tien graden echt niet meer goed opwarmen, maar over het algemeen zijn ze buiten. De hele dag. "There is no such thing as bad weather, there is only bad clothing." Aldus Johan, de leider – wat binnen Forest School een pedagoog heet.

De kinderen wordt veel verantwoordelijkheid gegeven. Er zijn ongeveer drie pedagogen op eenentwintig kinderen die vrij door het bos lopen. Ze weten dat ze niet naar het bij de school gelegen fjord mogen gaan. Op mijn vraag of de kinderen nooit naar het fjord gaan zei Johan, de hoofdpedagoog: "Heb je wel eens kinderen in de leeftijd 3-6 meegemaakt? Op elk kind heb je twintig politieagenten, want als er één wegloopt komt de rest verklikken wat er gebeurt."

Ook mogen ze kerven, zoals u hier ziet, maar het wordt ze uiteraard uitgebreid uitgelegd en het mag maar op één specifieke plek waar iedereen zich aan bepaalde regels moet houden. Er zijn in twintig jaar tijd twee ongelukken gebeurd waar een dokter aan te pas moest komen. Een ouder is met de auto over de teen van een kind gereden. En dit gipsen handje is toevallig de week voor wij kwamen ontstaan omdat deze jongen op een tafeltje geklommen was en daar onhandig vanaf gevallen is.

Ik sprak met Jane, een expert op het gebied van Forest Schools en een van de weinigen die wereldwijd mensen opleidt. Zij vertelde dat ze in haar tijd als basisschoollerares in Engeland uit interesse een Forest School bezocht in Denemarken, omdat dit fenomeen haar fascineerde. Daar zag zij een kind hoog in een boom en meldde dit aan de pedagoog die om de hoek stond. "Ja, dat doen ze", had deze gezegd. "Maar straks valt ze uit de boom!" "Ja dat kan, maar meestal niet." En Jane dacht: "Wat is dat nou voor houding als pedagoog?" En ze zegt: "Tot ik besepte dat als dat meisje door iets uit de boom ging vallen, het kwam doordat ik onder aan die boom stond te gillen."

Om deze conferentie af te sluiten denk ik dat dit verhaal van Jane ons veel vertelt. Want ik denk dat het symbool staat voor het dilemma waar we momenteel voor staan. Jane was erg open-minded, en wilde graag haar leerlingen volledige vrijheid geven in de natuur en ze proefondervindelijk laten leren. Toch schrok ze toen ze zag wat het inhield. Dat er dan een kind boven in een boom kan zitten en er ook uit kan vallen.

Zo is het ook voor de wereld om ons heen. Iedereen wordt misselijk van de focus op cijfers, maar is ook bang deze los te laten. Mijn grootmoeder zou zeggen: "Je wilt de drol van de ijsbeer", iets wat warm en koud tegelijk is. We willen graag een holistische aanpak voor kinderen en kinderen breder ontwikkelen. Onze lesmethodes zo aanpassen dat elk kind er baat bij heeft. En ik denk dat dat terecht is. Maar zoals leerling Alex zei: met andere manieren van leren leer je wel beter, maar kun je niet meer *alles* leren zoals we dat gewend waren. Als we anders willen leren, moeten we ons cijfermatige systeem zoals we het nu kennen loslaten. Maar zolang de middelbare school zijn leerlingen toelaat en indeelt gebaseerd op Cito-toetsen en iep-toetsen, zolang de universiteiten hun studenten toelaten op basis van hun cijfers en werkgevers mensen aannemen op basis van hun diploma's, moeten we daar ook nog gewoon aan voldoen – wat u voor een vrijwel onmogelijke opdracht zet. We kunnen pas echt gaan differentiëren als we ook een andere uitkomst mogen hebben. Als we af kunnen stappen van de schijnveiligheid van cijfers zoals we die nu gebruiken. En om daar te komen moeten heel veel meer mensen gaan begrijpen wat vernieuwend onderwijs inhoudt of kan inhouden. Zien welke concessies je dan doet, en ook wat het oplevert.

Daarom heb ik dit boek gemaakt en hoop ik mensen laagdrempelig over dit onderwerp te kunnen informeren en inspireren. Bovenal laat mijn boek zien wat er al mogelijk is. Deze scholen doen het al. Ze laten het belang zien van creativiteit in elk vak, en het belang van leren door te doen en te ervaren. Ze laten zien dat het vooral heel belangrijk is dat het aansluit op het dagelijks leven en de motivatie van de leerling.

Als ik het goed begrijp, mag er ook in Nederland heel veel. Dus ik zou zeggen: laat u door niks weerhouden om het anders te doen.